

Utlåtande

24.08.2021

Ärende: VN/3071/2020

Lausuntopyyntö hallinnon automaattisen päätöksenteon käyttöalaa ja läpinäkyvyyttä koskevista säännösluonnoksista

1. Automaattisen käsittelyn sallittu käyttöala

1.1. Miten arvioitte ehdotuksen lähtökohtaa *oikeudellisesti*?

Säännöstä tulee konkretisoida esimerkiksi asiaryhmien osalta. (Miten?)

Perustelut ja muutosehdotukset:

SAMS – Samarbetsförbundet kring funktionshinder r.f. (hädanefter SAMS) tackar för möjligheten att avge utlåtande angående bestämmelser om användningsområdet för och öppenheten i det automatiserade beslutsfattandet inom förvaltningen.

SAMS arbetar för rättigheterna för personer med funktionsnedsättning och psykisk ohälsa med svenska som modersmål i Finland, vilket innefattar cirka 45000 personer.

Bestämmelsen är relativt tydlig och noggrant avgränsad, men bör ännu förtydliga gällande vissa användningsområden.

SAMS vill uppmärksamma att beslut inom funktionshindervisnaden och beslut baserat på Handikappservicelagen och specialomsorgslagen är svåra att göra med automatiskt beslutsfattande. Så väl grundlagsutskottet och pro memorian uppmärksammar att beslut som baserar sig på prövningsmarginal lämpar sig dåligt för automatiskt beslutsfattande. (GrUB 7/2019 rd).

På samma sätt - mutatis mutandis - lämpar sig automatiskt beslutsfattande som utgångspunkt även dåligt där en bedömning av de individuella behoven bör göras. Tillämpningen av så väl Handikappservicelagen som specialomsorgslagen förutsätter bl.a. en bedömning av klientens individuella behov och en skälighetsbedömning, vilket gör det mycket utmanande att reducera till binära frågeställningar. Utgångspunkten bör vara att rent automatiska beslut bör kunna göras endast i situationer som baserar sig på o-omstridd kunskap.

SAMS ser beslutet att utgå från regelbaserad automatiskt beslutsfattande som ändamålsenligt. På det här viset är det mera sannolikt att beslutet utgörs på neutrala grunder. Öron med att använda självlärande system för automatiskt beslutsfattande är att den kan då i värsta fall replikera tidigare förvrängningar i materialet som används för inläring. Observationen i pro memoriam om att

självlärande system baserar sig på en statistisk, snarare än rättslig bedömning är även viktig att uppmärksamma.

Trots att det finns vissa förbehåll och utmaningar i användningen av automatiskt beslutsfattande för våra målgrupper, ser vi även möjligheter. Till fördelarna hör bl.a. möjligheten till för snabbare beslutsfattande processer. Det är också möjligt att behandlingen kan i bästa fall vara mera neutral än idag.

Ett sätt att "kringgå" utmaningen med bedömningen av individuella behov är sådana situationer där behovet har bedömts redan tidigare och klienten anger att ändringar i behoven inte har skett. På det här sättet behovet av kontinuerliga ansökningar och behovsbedömningar för personer med funktionsnedsättning minska, så att de blir mindre beroende av individuella tjänstemäns myndighetsbeslut. Det här vore eftersträfvansvärt, eftersom idag är personer med funktionsnedsättning mera beroende av myndigheter och myndighetsbeslut än just någon annan grupp i samhället (Se och jmf. Simo Vehmas, 2013, Vammaisuus : johdatus historiaan, teoriaan ja etiikkaan).

Det här kunde vara också ändamålsenligt till den grad att personer med funktionsnedsättningar lider per definition av varaktiga, möjligtvis livslånga funktionsnedsättningar (CRPD, artikel 1). Utöver det tidigare behovet borde människorna/klienterna alltid ha möjlighet att begära en ny bedömning av sina behov.

I samma andemening är det också viktigt att uppmärksamma sådana människor som inte har tillgång till digitala verktyg och lösningar. Även dessa ska på annat vis garanteras tillgång till automatiska beslutsfattningens möjligheter med olika slags tillgängliga lösningar.

Eftersom möjligheterna och utmaningarna för tillämpning av automatiskt beslutsfattande inom beslut på funktionshindersfältet är mångfacetterade, borde en skild utredning göras inom lagberedningen om konsekvenserna för personer med funktionsnedsättning. Målet borde vara i linje med de centrala kraven i FN:s funktionshinderskonvention – att personer med funktionsnedsättningar bör ha lika möjlighet att delta i samhället och njuta av fri- och rättigheterna som andra personer. Utredningen borde omfatta möjligheterna till att tillämpa det t.ex. i fråga om rehabilitering, vars behov faktiskt sett är varaktigt. Ett område där det finnas lovande förutsättningar att tillämpa automatiskt beslutsfattande är i tillämpningen av lagen om klientavgifter i social- och hälsovården. Inkomst- och förmånsregistret kunde ge tillräcklig underlag för att antingen helt eller delvis automatiskt fatta beslut om personen har rätt till en efterskänkning eller nedsättning av klientavgift.

1.2. Kysymys viranomaisille ja julkista hallintotehtävää hoitaville yksityisille: Miten arvioitte ehdotuksen lähtökohtaatoiminnassanne automatisoitavien asiaryhmien kannalta?

-

Perustelut ja lisätiedot:

-

1.3. Kysymys viranomaisille ja julkista hallintotehtävää hoitaville yksityisille: Millaisia 2 momentin määritelmän mukaisia tilanteita tunnistatte toiminnassanne?

-

1.4. Tulisiko myös muun kuin 2 momentissa tarkoitetun avustavan tai valmistelevan automaation käyttöä säännellä hallinto-oikeudellisesti?

-

Perustelut ja muutosehdotukset:

-

1.5. Muut huomiot käyttöalasääntelystä:

-

2. Oikeussuojakeinot

2.1. Ehdotettu 25 a §:n muotoilu mahdollistaa myös oikaisuvaatimuksen käsittelyn automaattisesti. Miten arvioitte ehdotusta tältä osin?

Oikaisuvaatimuksen automaattisen käsittelyn tulee olla mahdollista erityisten edellytysten toteutuessa (esimerkiksi kun hakemus hyväksytään eikä asiaan liity toista asianosaista).

Perustelut ja muutosehdotukset:

SAMS understöder möjligheten till omprövning av automatiska medel när särskilda villkor uppfylls, förutsatt att ärendet ännu kan remitteras till manuell behandling i början av processen. I det här hänseendet omfattar SAMS kritiken som bl.a. Riikka Koulu och Helsingfors universitet framfört. D.v.s att det är viktigt med både tanke på individens rättssäkerhet som det automatiska beslutfattningssystemets funktionalitet att brister och fel uppmärksammas i ett tidigt skede. Annars kan t.ex. programmeringsfel kvarstå i systemet och individens ärende hotas av en lång besvärsprocess.

2.2. Mitkä muut menettelyt toteuttaisivat tehokkaasti oikeussuojaa automaattisen päätöksenteon yhteydessä?

-

2.3. Kysymys viranomaisille ja julkista hallintotehtävää hoitaville yksityisille: mitä soveltamanne lainsäädännön oikeussuojakeinoja pidätte tässä yhteydessä tehokkaina ja miksi?

-

2.4. Muut huomiot oikeussuojakysymyksistä:

-

3. Tietosuoja

3.1. Miten arvioitte tätä koskevaa kantaa?

-

Perustelut ja muutosehdotukset:

-

3.2. Tulisiko yleislakiin sisällyttää suojatoimia erityisiin henkilötietoryhmiin tai ns. valtiosääntöisesti arkaluonteisiin tietoihin (esimerkiksi sosiaalihuollon tarve) liittyen?

-

Perustelut ja muutosehdotukset:

-

3.3. Muut huomiot tietosuojakysymyksistä:

-

4. Käsittelyn julkisuus ja läpinäkyvyys

4.1. Pidättekö ehdotettua lähestymistapaa oikeana?

Kyllä

Perustelut ja muutosehdotukset:

-

4.2. Kannatatteko lisätietojen antajaa koskevaa muutosehdotusta (HL 44 §:n 1 momentin 4 kohta)?

Ei

Perustelut ja muutosehdotukset:

SAMS omfattar kritiken som Riikka Koulu framfört - individen måste ha en så låg tröskel att kunna ta kontakt med en tjänsteman som bör ha tillräckliga insikter i det nuvarande ärendet.

Om förslaget som sådant förverkligas, bör det ske på ett individualiserat sätt så som åberopats bl.a. av grundlagsutskottet och även professor Markku Suksi i hans utlåtande.

4.3. Kannatatteko automaattisesta käsittelystä ilmoittamista koskevaa muutosehdotusta (HL 44 §:n 1 momentin 5 kohta)?

Kyllä

Perustelut ja muutosehdotukset:

-

4.4. Kannatatteko ehdotusta hallintoasioiden automaattista käsittelyä koskevan kuvauksen julkaisemisesta?

Kyllä

Perustelut ja muutosehdotukset:

-

4.5. Millaisia tietoja automaattista käsittelyä koskevaan kuvaukseen tulisi sisältyä?

-

4.6. Muut julkisuutta ja läpinäkyvyyttä koskevat huomiot

-

5. Muut huomiot

5.1. Muut huomiot ehdotetusta sääntelystä

SAMS understöder varmt utvecklande av automatiserade beslut och användning av artificiell intelligens inom den offentliga förvaltningen. En tillämpning av dessa system för våra målgrupper kräver ändå en mera nyanserad konsekvensbedömning av effekterna för personer med funktionsnedsättning. Konsekvenserna borde bedömas såväl på ett allmänt plan som med tanke på olika förvaltningsområden och tillämpningen av mera specialiserad lagstiftning. Det här är särskilt nödvändigt med tanke på utvecklingens grundrättskänsliga aspekter, så som rättssäkerhet och likabehandling. Vi ger gärna tilläggsuppgifter och önskar en fortsatt dialog och inkluderande lagberedning.

Vartio Elias

SAMS - Samarbetsförbundet kring funktionshinder rf